

Bartoňková, Dagmar

[Antičnost' i Vizantija]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1977-1978, vol. 26-27, iss. E22-23, pp. 303-304

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109260>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

súm o vysvětlení dalších epizodních struktur, jako je např. legenda, báje, anekdota, bajka, atd., jež se rovněž vyskytují v fecké a římské literatuře a jejichž funkci v rámci jednotlivých druhů antické literatury nebyla doposud věnována náležitá pozornost.

Dagmar Bartoňková

Antičnosť i Vizantijska, Izdatel'stvo „Nauka“, Moskva 1975, 415 stran.

Péčí odpovědného redaktora L. A. Freiberga vydala Akademie věd SSSR sborník statí pracovníků antické sekce Institutu světové literatury A. M. Gorkého a byzantologů, v nichž se jeho autoři zabývají velmi aktuální tematikou, totiž podílem antiky na formování byzantské kultury v nejširším smyslu toho slova. Jmenované pracoviště má velkou zásluhu o to, že zpřístupnilo sovětské i světové badatelské veřejnosti výběr z byzantské literatury, když publikovalo v roce 1968 a 1969 sborníky „Pamjatniki vizantijskoj literatury IV/IX vv.“ a „Pamjatniki vizantijskoj literatury IX–XIV vv.“, v roce 1973 pak sborník „Vizantijskaja literatura“, v němž byla podrobena zkoumání byzantská poesie, epistolografie, satira, epigram, román a historiografie. Kdežto cílem uvedených tří publikací bylo charakterizovat jednotlivé literární druhy, jak se s nimi setkáváme v procesu vývoje byzantské literatury, kladou si autoři recenzovaného sborníku Antičnosť i Vizantijska za cíl charakterizovat vybrané žánry byzantské literatury ve vztahu k literatuře antické, což je v současné době jeden ze stěžejních úkolů literárních vědců byzantologů, neboť jen tak lze porozumět složitému propletení antických a specificky středověkých elementů, jež v sobě zahrnuje byzantská kultura.

Sérii odborných studií zahajuje stať L. A. Freiberga o antickém literárním odkazu byzantské epoše (str. 5–52), v níž autor zasvěceně načrtává obraz byzantské literatury. Zdůrazňuje zásluhu Byzance o uchování antického kulturního dědictví pro další generace, a poté co nás seznámil s názorem Basileia z Kaisareje na antický odkaz Byzanci, rozčleňuje komplex antického působení na byzantskou literaturu do pěti období. V prvních stoletích našeho letopočtu, kdy kulturní synkretismus podmiňuje zprvu svobodnou koexistenci dvou ideologií, pohanské a křesťanské, napomáhá osvojování antiky, převládá podle Freiberga přímá recepce, jež se týkala všech raně byzantských literárních druhů a v níž šlo především o přejímání klasických námětů, obrazů a umělecké techniky; přitom zde autor pod pojmem „recepcí“ rozumí případy bezprostředního osvojování antického materiálu a jeho využívání v hotové, nedotčené podobě (aequivocatio; srov. zvl. pozn. 16 na str. 50).

Vztahy byzantské literatury Justinianovy epochy k antické literatuře jsou podle autora v podstatě založeny na principu reminiscenci, zatím co období po Justinianovi, označované jako „temná staletí“ (od VII. stol. do konce obrazoborectví) charakterizuje jako dobu „mnišské kultury“, dobu odklonu od antiky, kdy byzantská slovesnost uchovává kromě jazykové kontinuity a formálních pravidel týkajících se skládání veršů pouze filozoficko-diskusní metody a gramatickou exegesi.

Kvalitativně nové období představuje podle Freiberga epocha následující, kdy je období úpadku vystřídáno nebyvalým kulturním rozletem a pro jehož prvou část (IX.–XI. stol.: vláda makedonské dynastie) je typický učený zájem o odkaz antiky; zde můžeme již plným právem hovořit o rozmanitých způsobech napodobování, o antických vlivech a uplatňování antických tradic. Naproti tomu o druhé části tohoto období (XI.–XII. stol.) hovoří autor jako o komnenovském „světském obrození“, kdy stojí v popředí zájmu kompilátorství, pokusy o restauraci antického eposu, pozdně fecká satira.

Konečně pro poslední epochu, zahrnující období od XIII. do XV. stol., je podle Freiberga typický jak pro „učenou“ sféru literární tvorby, tak i pro literaturu „běžného života“ určitý výběr antických tradic, a ten má značný vliv i na šíři okruhu antických motivů v západoevropských literaturách.

Stať L. A. Freiberga není pochopitelně s to, jak je si toho i sám autor dobře vědom, danou tematiku zpracovat vyčerpávajícím způsobem, Freibergovi se však daří v rámci nevelké studie dobře charakterizovat každé z výše jmenovaných období, s vysokou erudicí pojednat o antických tradicích v byzantské literatuře těchto jednotlivých epoch a stanovit jednotlivé problémové okruhy, jimž by se měli badatelé věnovat.

Po Freibergově úvodním článku následuje pak řada studií týkajících se úžeji vymezené problematiky, a protože není v našich možnostech zabývat se každou z nich

tak, jak by si to zaslouhovaly, chceme na tomto místě alespoň stručně upozornit na tématické celky, z nichž tyto studie vycházejí.

Dvě stati se týkají řeckého eposu a jeho byzantských tradic. I. V. Štalova a T. V. Popova se zabývají tradicemi homérského eposu v byzantském eposu 12. stol. (str. 53–90); L. A. Freiberg věnuje pozornost byzantské poezii ze 14. stol. o Alexandru Makedonském (str. 90–94), jejíž překlad z pera M. E. Grabara-Passeka následuje pak na str. 94–113. Další dvě studie pojednávají o ohlasech antické rétoriky v byzantské kultuře: J. N. Ljubarskij, Literární estetické názory Michaela Psella (str. 114–140) a T. A. Müller, Michael Psellos a Dionýsios Halikarnasský (str. 140–155). Následuje překlad vybraných partií z Michaela Psella, pořízený rovněž T. A. Müllerem; týž badatel je zároveň autorem další studie, náležející již do oddílu pojednávajícím o srovnání antického a byzantského dialogu a nazvané Metoděj Olympský a tradice platónského dialogu (str. 175–195). Do podobného tématického okruhu patří i článek T. M. Sokolovové o jedné kratší byzantské nápodobě Lúkiána (str. 195–199), k němuž je připojen překlad a srovnání byzantského textu s Lúkiánem (str. 199–202).

Historiografie se týká tři stati. Obecnějšího zaměření je práce I. S. Čičurova o problematice „autorského uvědomění“ byzantských historiků IV–IX. stol. (str. 203 až 217), antickou biografií a byzantskou hagiografií se zabývá ve fundované studii T. V. Popova (str. 218–266) a konečně je do sborníku zařazena stat S. S. Avernicova, již autor nadepsal Řád kosmu a řád historie ve světovém názoru raného středověku“ (str. 266–285).

Antických zdrojů v byzantské mytologii si všímá N. V. Braginskaja v studii věnované panegyriku na Konstantina od Eusebia Caesarijského (str. 286–306) a J. G. Rabinovič v stati Afrodíté Urania a Afrodíté Pandémós (str. 306–318). Předposlední oddíl knihy nese název Antické umění a byzantská kultura a je především reprezentován další studii L. A. Freiberga, pojednávající o známé řeči Chorikia z Gazy věnované obraně mimů, jež je pro nás důležitým svědectvím nejen o umění mimů, nýbrž i o postavení dramatu vůbec (str. 319–326). Následuje stat V. G. Pucka týkající se antických motivů v homiliích Řehoře z Nazianzu a jejich ohlasu v Byzanci (str. 326–339).

Konečně poslední oddíl, všímající si paralel byzantsko-římských, obsahuje čtyři studie. První z nich se dotýká náboženských tradic (L. A. Jelnickij: Byzantský svátek brumalií a římské saturnálie; str. 340–350); v dalším, z pera A. A. Děrjugina (str. 351–362) se hovoří o významu Vergilia pro slovanský překlad kroniky Ioanna Malaly (kronika Malalova byla složena v VI. stol. řecky, přeložena byla v X. stol.). Metriky se týká článek M. L. Gasparova o rytmických tendencích byzantského hexametru, zkoumaných u autorů Prodra a Cecy z XII. stol. (str. 362–385). Své vývody dokládá Gasparov řadou přehledných tabulek. Zamyšlení nad byzantskou vědou v kontextu středověké kultury přináší stat B. A. Starostina (str. 386–398) a jako zvláštní příloha je na str. 399–409 uveřejněna úvaha o byzantologických pracích významného sovětského literárního vědce a byzantologa A. I. Beleckého (1884–1961), jež pochází z pera P. A. Beleckého. Celá publikace je opatřena jmenným rejstříkem (str. 410–412), do něhož byla zařazena výběrové jména nejvýznamnějších antických a byzantských autorů.

Sborník *Antičnosť i Vizantija* je názorným svědectvím o tom, v jak širokém kontextu se pěstují v SSSR byzantologická studia, a jednotlivé články představují fundované a zasvěcené studie, často doprovázené bohatým poznámkovým aparátem. Přední sovětská odborníci, byzantologové i badatelé v oblasti věd o antice se snaží zpřístupnit výsledky svého vědeckého zkoumání nejen pracovníkům ve svých oborech, nýbrž i všem ostatním literárním vědcům, neznalým staré řečtiny, jak je to patrné z toho, že se v publikaci citují řecká místa (na rozdíl od míst latinských) v ruském překladu. Poněkud neobvykle na nás ve sborníku odborného zaměření působí zařazení překladů celých spisů, avšak i tento počín si lze vysvětlit záměrem vydavatelů dobře posloužit nejširšímu okruhu zájemců.

Dagmar Bartoňková